

A
B
C
D
E
F
G

exhibendum hactenus cognoscere: an *justam et probabilem causam habeat* [actionis], propter quam exhiberi sibi desideret. — § 12. Pomponius scribit, ejusdem hominis nomine recte plures ad exhibendum agere posse: forte, si homo primi sit: secundi in eo usufructus sit: tertius possessionem suam contendat: quartus pignoratam sibi eum adfirmet: omnibus igitur ad exhibendum actio competit: quia omnium interest exhiberi hominem. — § 13. Ibidem subiungit, iudicem per arbitrium sibi ex hac actione commissum etiam exceptiones aestimare, quas possessor objicit: et si qua tam evidens sit, ut facile repellat agentem, debere possessorem absolvi: si obscurior, vel quae habeat altioem questionem, differendam in directum iudicium, re exhiberi iussa. De quibusdam tamen exceptionibus omnimodo ipsum debere discipulare, qui ad exhibendum actione iudicat: veluti pacti conventi, doli mali, jururandi, rei, [quae] iudicata est. — § 14. Interdum aequitas⁴² exhibitionis efficit, ut, quamvis ad exhibendum agi non possit, in factum tamen actio detur, ut Julianus tractat. Servus (inquit) uxoris meae rationes meas conscripsit: haec rationes a te possidentur: desidero eas exhiberi. Ait Julianus, si quidem in mea charta scriptae sint, locum esse huic actioni: quia et vindicare eas possum: nam cum charta mea sit, et quod scriptum est, meum est⁴³: sed si charta mea non fuit, quia vindicare non possum, nec ad exhibendum experiri. In factum igitur mihi actionem competere. — § 15. Sciendum est, adversus possessorem hac actione agendum: non solum eum, qui civiliter, sed et eum, qui naturaliter incumbat possessioni. Denique creditorem, qui pignori rem accepit, ad exhibendum teneri placet⁴⁴.

4. POMPONIUS, lib. 6, ad Sabinum.

Nam et cum eo, apud quem deposita, vel cui commodata vel locata res sit, agi potest.

5. ULPIANUS, lib. 24, ad Edictum.

Celsus scribit, si quis merces, quas exvehendas conduxit, in horreo posuit, cum conductore ad exhibendum agi potest. Item, si mortuo conductore heres existat, cum herede agendum: sed, si nemo heres sit, cum horreario agendum⁴⁵: nam si a nullo (inquit) possidentur, verum est, aut horrearium possidere, aut certe ille est, qui possit exhibere, idem aut: quomodo autem possidet, qui vehendas conduxit? an quia pignus tenet? Quae species ostendit, etiam eos, qui facultatem exhibendi habent, ad exhibendum teneri⁴⁶. — § 1. Julianus autem ita scribit, ad exhibendum actione teneri eum, qui rerum vel legatorum servandorum causa in possessione sit: sed et eum, qui usufructus nomine rem teneat: quamvis nec hic⁴⁷ utique possideat. Inde Julianus quaerit, quatenus hos oporteat exhibere? Et ait, priorem quidem sic, ut actor possessionem habeat: is autem, cum quo agatur, rei servanda causa sit in possessione: eum vero, qui usufructum habeat, sic, ut actor rem possideat: is, cum quo agatur, utatur fruatur. — § 2. Idem Julianus scribit, emptorem, qui ruta caesa⁴⁸ non restituit, ad exhibendum teneri, in quantum in litem juravero: sed ibi adjicit, si emptor possideat, aut dolo fecit, quo minus possideat. — § 3. Item Celsus scribit, stercus, quod in aream meam congestisti, per ad exhibendum actionem posse te consequi, *ut tollas*: sic tamen, *ut totum tollas*: caeterum alias non posse. — § 4. Sed et si ratis⁴⁹ delata sit vi fluminis in agrum alterius, posse eum conveniri ad exhibendum, Neratius scribit. Unde quaerit Neratius, utrum de futuro dumtaxat damno, an et de praeterito, domino agri cavendum sit? Et ait, etiam de praeterito⁵⁰ cavere oportere. — § 5. Sed et si de ruina aliquid in tuam aream, vel in tuas aedes deciderit, teneberis ad exhibendum, licet non possideas. — § 6. Item, si quis facultatem restituendi non habeat⁵¹, licet possideat, tamen ad exhibendum non tenebitur: utputa, si in fuga servus sit, ad hoc plane solum tenebitur, ut caveat *se exhibiturum*⁵², si in potestatem ejus pervenerit: sed et si non sit in fuga, permiseris autem ei, ubi velit, morari, idem erit dicendum; aut peregre a te missus sit, vel in praediis tuis agat, ad hoc solum teneberis, ut caveas.

6. PAULUS, lib. 14, ad Sabinum.

Gemma inclusa auro alieno, vel sigillum candelabro, vindicari non potest: sed⁵³, *ut excludatur*, ad exhibendum agi potest. Aliter atque in tigno juncto aedibus: de quo nec ad exhibendum agi potest, quia lex duodecim⁵⁴ tabularum solvi vetaret: sed actione de tigno juncto ex eadem lege in duplum agitur.

42. L. 7, C. h. t. — 43. L. 9, § 1, infr. de acquir. rer. domin. — 44. L. 16, infr. de usurp. et usucap. — 45. L. 12, § fin. infr. h. t. — 46. Adde L. 9, in fin. supr. de rei vind. — 47. L. 1, § 8, infr. de acquir. vel amit. possess. — 48. L. 6, § 2, infr. de precario. — 49. L. 17, § 6, infr. de act. empt. — 50. L. 9, § 5, infr. de damno infect. — 20. L. 8, infr. de neced. — 21. L. 11, in fin. infr. h. t. — L. 2, § 5, supr. de noxal. act. — 22. Adde L. 12, § pen. infr. h. t. — 23. L. 23, § 5, supr. de rei vind. — 24. L. un., in pr. infr. de tigno junct. — 25. D. L. 1, § 1; L. 62, infr. de verb.

7. ULPIANUS, lib. 24, ad Edictum.

*Tigni*⁵⁵ appellatione omnem materiam in lege duodecim tabularum accipimus, ut quibusdam recte videtur. — § 1. Sed, si rotam meam vehiculo aptaveris, teneberis ad exhibendum. Et ita Pomponius scribit: quamvis tunc civiliter non possideas. — § 2. Idem et si armario vel navi tabulam meam, vel ansam scypho junxeris, vel emblemata⁵⁶ phiala: vel purpuram vestimento intexeris, aut brachium statuae⁵⁷ coadunaveris. — § 3. Item municipales ad exhibendum conveniri possunt: quia facultas est restituendi: nam et possidere⁵⁸, et usucapere eos posse constat. Idem [et] in collegiis, caeterisque corporibus dicendum erit. — § 4. Si quis non possideat litem contestata tempore, [sed] postea ante sententiam possidere coeperit, oportere dici putamus, debere condemnari, nisi restituit. — § 5. Si quis, cum iudicii accepti tempore possideret, postea sine dolo malo possidere desierit, absolvi eum oportet: quamvis sit, (inquit Pomponius) quod ei imputetur, cur non statim restituit: sed passus est secum litem contestari. — § 6. Idem scribit, si quis litem contestata tempore possederit, deinde desierit possidere, mox coeperit sive ex eadem causa, sive ex alia, condemnari eum oportere, nisi restituit. — § 7. Ibidem non male Pomponius iungit, cjus, qui ad exhibendum egit, utroque tempore interfuisse oportere, rem ei restitui: hoc est, et quo litem contestatur, et quo fit condemnatio. Et ita Labeoni placet.

8. JULIANUS, lib. 9 Digestorum.

Si ad exhibendum actum est cum eo, qui neque possidebat, neque dolo malo fecerat, quo minus possideret, deinde eo defuncto heres ejus possidet rem, exhibere eam cogendus erit: nam si fundum vel hominem petiero, et heres ex eadem causa possidere coeperit, restituere cogitur.

9. ULPIANUS, lib. 24, ad Edictum.

Julianus scribit, si quis hominem, quem possidebat, occiderit, sive ad alium transtulerit possessionem, sive ita rem corruperit, ne haberi possit, ad exhibendum tenebitur: quia dolo⁵⁹ fecit, quo minus possideret. Proinde et si vinum, vel oleum, vel quid aliud effuderit⁶⁰, vel confregerit, ad exhibendum tenebitur. — § 1. Glans ex arbore tua in fundum meum incidit, eam ego immisso pecore depasco: qua actione possum teneri? Pomponius scribit, competere actionem ad exhibendum, si dolo pecus immisi, ut glandem comederet. nam et si glans extaret, nec patieris me tollere, ad exhibendum teneberis. Quemadmodum si materiam meam delatam in agrum suum quis auferre non pateretur: et placet nobis Pomponii sententia, sive glans extet, sive consumpta sit: sed si extet, etiam interdicto *de glande legenda*. *Ut mihi tertio⁶¹ quoque die legendae glandis facultas esset*, uti potero, si damni infecti cavero. — § 2. Si quis rem fecit ad alium pervenire, videtur dolo fecisse, quo minus possideat: si modo hoc dolose fecerit. — § 3. Sed si quis rem⁶² deteriorem exhibuerit, aequae ad exhibendum eum teneri, Sabinus ait. Sed [hoc] ibi utique verum est, si dolo malo in aliud corpus res sit translata, veluti, si ex scypho massa facta sit: quanquam enim massam exhibeat, ad exhibendum tenebitur: nam mutata forma prope intererit substantiam rei. — § 4. Marcellus scribit, si tibi decem nomismata sint sub conditione legata, et mihi decem usufructus⁶³ pure, deinde heres pendente conditione, non exacta cautione, decem fructuario solverit, ad exhibendum eum actione teneri: quasi dolo fecerit, quo minus possideret: dolo autem in eo est, quod cautionem exigere supersedit a fructuario: effectumque, ut legatum tuum evanesceret, cum jam nummos vindicare non possis. Ita demum autem locum habebit ad exhibendum actio, si conditio extiterit legati. Potuisti tamen tibi prospicere stipulatione legatorum: [et] si prospexisti, non erit tibi necessaria ad exhibendum actio. Si tamen ignarus legati tui, a fructuario satis non exegit, dicit Marcellus, cessare ad exhibendum: scilicet quia nullus dolo est; succurrendum⁶⁴ tamen legatario, in factum adversus fructuarium actione, ait. — § 5. Quantum [autem] ad hanc actionem attinet, *exhibere* est⁶⁵, in eadem causa prestare, in qua fuit, cum iudicium acciperetur: ut quis copiam rei habens possit exsequi, actione, quam destinavit, in nullo casu, quam intendit, laesa: quamvis non de restituendo, sed de exhibendo agatur. — § 6. Proinde si post litem contestatam usucaptum exhibeat, non videtur exhibuisse⁶⁶: cum petitor intentionem suam perdidit: et ideo absolvi eum non oportere, nisi paratus sit, repetita die, intentionem suscipere: ita ut fructus secundum legem aestimentur. — § 7. Quia tamen causa petitori in hac actione restituitur, Sabinus putavit, partum

sign. — 26. L. 5, § 1, infr. de tritico. — 27. L. 23, § 2, supr. de rei vind. — 28. L. 2, infr. de acquir. vel amit. possess. — 29. L. 5, C. h. t. — 30. L. 27, § 15, supr. ad leg. Aquil. — 31. L. un. infr. de glande legend. — 32. L. 7, C. h. t. — 33. L. 25, supr. de usurp. — 34. L. 65, infr. de legat. 2. — 35. Adde L. 2, supr. h. t. — L. fin. infr. de verb. sign. — 36. § 3, Inst. de offic. judic. — 37. L. 10, in pr. infr. h. t. — 38. L. 9, in fin.; L. 10, supr. eod. — L. 23, in pr. supr. ad leg. Aquil. — 39. L. 12, § 1, infr. de deposit. — L. 10, supr. de rei vind. — 40. L. 12, supr. d. t.; L. 47, in pr. infr. de legat. 1. — 41. L. 5, § fin. supr. h. t. — 42. *Fide tamen* L. 15, infr. eod. — 43. L. 5, C. eod. — 44. L. 5, § 10, supr. eod. — 45. L. 49, in fin. supr. de rei vind. — 46. L. 5, in fin. supr. h. t.; § 5, Inst. de offic. judic. — 47. L. 5, in pr.:

quoque restituendum: sive praegnans fuerit mulier, sive postea conceperit: quam sententiam et Pomponius probat. — § 8. Praeterea utilitates⁶⁷, si quae amissae sunt ob hoc, quod non exhibetur, vel tardius [quid] exhibetur, aestimanda a iudice sunt: et ideo Neratius ait, utilitatem actoris venire in aestimationem, non quanti res sit: quae utilitas, inquit, interdum minoris erit, quam res [erit].

10. PAULUS, lib. 26, ad Edictum.

Si optio intra certum tempus data iudicium in id tempus extractum est, quo frustra exhibetur, utilitas petitoris conservetur: quod si per heredem non stetit, quo minus exhiberet tempore iudicii accipiendi, absolvendus est heres.

11. ULPIANUS, lib. 24, ad Edictum.

Sed et si hereditas amissa sit ob hoc, quod servus non exhibetur, aequissimum est aestimari officio iudicis damnum hereditatis⁶⁸. — § 1. Quo autem loco exhiberi rem oporteat, vel cujus sumptibus, videamus. Et Labeo ait, ibi⁶⁹ exhibendum, ubi fuerit, cum litem contestaretur: periculo et impendiis actoris perferendam perducendamve eo loci, ubi actum sit: pascere plane servum, vestire, curare, possessorem oportere ait. Ego autem arbitror interdum etiam haec actorem agnoscere oportere, si forte ipse servus ex operis, vel artificii suo solebat se exhibere: nunc vero cogitur vacare. Proinde et si apud officium fuerit depositus exhibendus, cibaria debet agnoscere, qui exhiberi desideravit, si non solebat possessor servum pascere: nam si solebat, sicuti pascit, ita et cibaria potest non recusare. Interdum⁷⁰ tamen eo loci exhiberi debet suis sumptibus: si forte proponas, data opera eum in locum additum res contulisse, ut actori incommodior esset exhibitio: nam in hunc casum, suis sumptibus et periculo, debet exhiberi in eum locum, ubi agatur: ne ei calliditas sua prosit. — § 2. Si de pluribus rebus quis conveniatur, et litem contestata tempore omnes possidet, licet postea quaedam desierit, quamvis sine dolo [malo], possidere, damnum nisi exhibeat eas⁷¹, quas potest.

12. PAULUS, lib. 26, ad Edictum.

De eo exhibendo, quem quis in libertatem vindicare velit, huic actioni locus esse potest⁷². — § 1. Et filiusfamilias ea actione tenetur, si facultatem rei exhibendae habet. — § 2. Saepius ad exhibendum agenti, si ex eadem causa agat, obstatum exceptionem, Julianus ait. Novam autem causam intervenire, si is, qui vindicandi gratia egisset, post⁷³ acceptum iudicium eam ab aliquo accepit: et ideo exceptionem ei non officere. Item, si ei, qui furti acturus, ad exhibendum egisset, iterum furtum factum sit. Denique, si quis optandi⁷⁴ gratia ad exhibendum egisset, et post litem contestatam, alterius testamento optio data sit, ad exhibendum agere potest. — § 3. Si quis ex urvis meis mustum fecerit, vel ex olivis oleum, vel ex lana vestimenta, cum sciret haec aliena esse: utriusque nomine ad exhibendum actione tenebitur: quia quod ex re nostra fit, nostrum esse verius est⁷⁵. — § 4. Si post iudicium acceptum homo mortuus sit, quamvis sine dolo malo, et culpa possessoris, tamen interdum tanti damnandus est, quanti actoris interfuerit per eum non effectum, quo minus tunc, cum iudicium acciperetur, homo exhiberetur: tanto magis, si apparebit, eo casu mortuum esse, qui non incidisset, si tum exhibitus fuisset. — § 5. Si justa⁷⁶ ex causa statim exhiberi res non possit, jussu iudicis cavere debet, *si illo die exhibiturum*. — § 6. Heres, non quasi heres, sed suo nomine hac actione uti potest. Item heres possessoris suo nomine tenetur⁷⁷. Igitur non procedit quaerere, an heredi et in heredem danda sit. Plane, ex dolo defuncti danda est in heredem hac actio, si locupletior hereditas eo nomine facta sit, veluti quod pretium rei consecutus sit.

13. GAIVS, lib. ad Edictum praetoris urbani, titulo de liberali causa.

Si liber homo detineri ab aliquo dicatur, interdictum adversus eum, qui detinere dicitur, de exhibendo eo potest quis⁷⁸ habere: nam ad exhibendum actio in eam rem inutilis videtur⁷⁹: quia haec actio ei creditur competere, cujus peculiariter interest.

14. POMPONIUS, lib. 14, ad Sabinum.

Si vir nummos ab uxore sibi donatos sciens suos factos non esse, pro re empta dederit, dolo malo fecit, quo minus possideat: et ideo ad exhibendum actione tenetur.

15. Idem, lib. 18, ad Sabinum.

Thesaurus⁸⁰ meus in tuo fundo est, nec cum pateris me effodere:

37. L. 10, in pr. infr. h. t. — 38. L. 9, in fin.; L. 10, supr. eod. — L. 23, in pr. supr. ad leg. Aquil. — 39. L. 12, § 1, infr. de deposit. — L. 10, supr. de rei vind. — 40. L. 12, supr. d. t.; L. 47, in pr. infr. de legat. 1. — 41. L. 5, § fin. supr. h. t. — 42. *Fide tamen* L. 15, infr. eod. — 43. L. 5, C. eod. — 44. L. 5, § 10, supr. eod. — 45. L. 49, in fin. supr. de rei vind. — 46. L. 5, in fin. supr. h. t.; § 5, Inst. de offic. judic. — 47. L. 5, in pr.:

cum eum loco non moveris, furti quidem, aut ad exhibendum, eo nomine agere recte non posse me, Labeo ait: quia neque possederis eum, neque dolo feceris, quo minus possideres utpote cum fieri possit, ut nescias [eum] thesaurum in tuo fundo esse. Non esse autem iniquum, juranti mihi *non calumniar causa id postulare*, vel interdictum, vel iudicium ita dari, ut si per me non stetit, quo minus damni infecti tibi operis nomine caveatur, *ne vim facias mihi, quo minus eum thesaurum effodiam, tollam, exportem*. Quod si etiam furtivus iste thesaurus est, etiam furti agi potest.

16. PAULUS, lib. 10, ad Sabinum.

Cum servus tenet aliquid, dominus ad exhibendum suo nomine tenetur: si autem servus, citra scientiam domini, dolo fecit, quo minus habeat, vel furti actio, vel de dolo malo noxalis, servi nomine danda est: ad exhibendum autem utilis nulla constituenda est.

17. ULPIANUS, lib. 9, de omnibus Tribunalibus.

Si quis hominem debilitatum exhibeat, vel eluscatum, ad exhibendum quidem absolvi debet: exhibuit enim, et nihil impedit directam actionem talis exhibitio: poterit tamen agere actor ex lege Aquilia de hoc damno.

18. Idem, lib. 6 Opinionum.

Solutione chirographo inani⁸¹ facto, et pignori liberatis, nihilo minus creditor, ut instrumenta ad eum contractum pertinentia ab alio, quam debitore exhibeantur, agere potest.

19. PAULUS, lib. 4 Epitomarum Alfeni.

Ad exhibendum possunt agere omnes, quorum interest. Sed quidam consuluit, an possit efficere haec actio, ut rationes adversarii sibi exhiberentur, quas exhiberi magis ejus interesset? Respondit, non oportere jus civile calumniari, neque verba captari, sed, qua mente quid diceretur, animadvertere convenire: nam illa ratione etiam studiosum alicujus doctrinae posse dicere, sua interesse, illos aut illos libros sibi exhiberi: quia, si essent exhibitii, cum eos legisset, doctior et melior futurus esset.

20. ULPIANUS, lib. 2 Regularum.

Questionis habendae causa ad exhibendum agitur ex delictis servorum ad vindicandos conscios suos.

LIBER UNDECIMUS.

TIT. I.

DE INTERROGATIONIBUS IN JURE FACIENDIS, ET INTER ROGATORIIS ACTIONIBUS.

1. CALLISTRATUS, lib. 2 Edicti monitorii.

Totiens heres [in jure] interrogandus est, *qua⁸² ex parte heres sit*, quotiens adversus eum actio instituitur, et dubitat actor, qua ex parte is, cum quo agere velit, heres sit. Est autem interrogatio tunc necessaria, cum in personam sit actio, et ita, si certum petetur: ne dum ignoret actor, qua ex parte adversarius defuncto heres exstiterit, interdum plus petendo aliquid damni sentiat. — § 1. Interrogatoris autem actionibus hodie non utimur: quia nemo cogitur ante iudicium de suo jure aliquid respondere⁸³: ideoque minus frequentantur, et in desuetudinem abierunt: sed tantummodo ad probationes litigatoribus sufficienti ea, quae ab adversa parte expressa fuerint apud iudices, vel in hereditatibus, vel in aliis rebus, quae in causis vertuntur.

2. ULPIANUS, lib. 22, ad Edictum.

Edictum de interrogationibus ideo praetor proposuit, quia sciebat difficile esse ei, qui heredem, bonorumve possessorem convenit, probare aliquem esse heredem, bonorumve possessorem.

3. PAULUS, lib. 17, ad Edictum.

Quia plerunque difficilis probatio [aditae] hereditatis est.

L. 8, supr. h. t. — 48. L. 5, § 9, infr. de homine libero exhibend. — 49. *Fide tamen* L. 14, in pr. supr. h. t. — 50. L. 51, § 1, infr. de acquir. rer. domin.; L. 22, in pr. supr. fam. ex cisc. — 51. L. 27, in pr. vers. quod si infr. de furt. — 52. L. 1, § 1, infr. h. t. — 2. L. 10, infr. eod. — 3. L. 11, C. de petit. hered.

A
B
C
D
E
F
G

4. ULPIANUS, lib. 22, ad Edictum.

Voluit praetor adstringere eum, qui convenitur, ex sua in iudicio responsione, ut vel confitendo vel mentiendo sese oneret: simul etiam portionis, pro qua quisque heres exitit, ex interrogatione certioretur. — § 1. Quod ait praetor: *Qui in iure interrogatus responderit*: sic accipiendum est, apud magistratus populi romani, vel praesides provinciarum, vel alios iudices: *jus enim* eum solum locum esse, ubi juris dicendi vel iudicandi gratia consistat; vel si domi vel itinere hoc agat.

5. GAIVS, lib. 3, ad Edictum provinciale.

Qui interrogatur, an heres, vel quota ex parte sit, vel an in potestate habeat eum, cujus nomine noxali iudicio agitur, ad deliberandum tempus impetrare debet: quia, si perperam confessus fuerit, incommodo adficiatur.

6. ULPIANUS, lib. 22, ad Edictum.

Et quia hoc defensorum interest, ut habeant successores, interest et viventium, ne praecipitentur, quamdiu iuste deliberant. — § 1. Interdum interrogatus quis, an heres sit, non cogitur respondere: utputa, si controversiam hereditatis ab alio patiat (et ita D. Hadrianus constituit) ne aut negando [sc] heredem, praedictet sibi, aut dicendo heredem, illigetur etiam ablata sibi hereditate.

7. Idem, lib. 18, ad Edictum.

Si quis in iure interrogatus, an quadrupes, quae pauperiem fecit, ejus sit, responderit: tenetur.

8. PAULUS, lib. 22, ad Edictum.

Si quis interrogatus de servo, qui damnus dedit, respondit, suum esse servum: tenebitur lege Aquilia, quasi dominus: et si cum eo actum sit, qui respondit, dominus ea actione liberatur.

9. ULPIANUS, lib. 22, ad Edictum.

Si sine interrogatione quis responderit se heredem, pro interrogato habetur. — § 1. Interrogatum non solum a praetore accipere debemus, sed et ab adversario. — § 2. Sed si servus interrogatus, nulla erit interrogatio: non magis, quam si servus interrogetur. — § 3. Alius pro alio non debet respondere cogi, an heres sit: de se enim debet quis in iudicio interrogari: hoc est, cum ipse convenitur. — § 4. Celsus lib. 8 Digestorum scribit: Si defensor in iudicio interrogatus, an is, quem defendit, heres, vel quota ex parte sit, falso responderit: ipse quidem defensor adversario tenebitur; ipsi autem, quem defendit, nullum facit praedictum. Veram itaque esse Celsi sententiam dubium non est. An ergo non videatur defendere, si non responderit, videndum? Quod utique et consequens erit dicere: quia non plene defendit. — § 5. Qui interrogatus, heredem se responderit, nec adiecerit, ex qua parte, ex asse respondisse dicendum est: nisi forte ita interrogatus, an ex dimidia parte heres sit, et responderit, heres suum: hic enim magis [eum] puto ad interrogatum respondisse. — § 6. Illud quaeritur, an quis cogatur respondere, utrum ex testamento heres sit, et utrum suo nomine ei quaesita sit hereditas, an per eos, quos suo juri subjectos habet, vel per eum, cui heres exiit? Summatim igitur praetor cognoscere debet, cum quaeratur, an quis respondere debeat, quo jure heres sit: ut, si valde interesse compererit, plenius responderi jubeat: quae obtinere debent non solum in heredibus, sed etiam in honorariis successoribus. — § 7. Denique Julianus scribit, cum quoque, cui est hereditas restituta, debere in iure interrogatum respondere, an ei hereditas sit restituta. — § 8. Si de peculo agatur, non oportere responderi a patre, vel domino, an in potestate habeat filium vel servum: quia hoc solum quaeritur, an peculium apud eum, cum quo agitur, est.

10. PAULUS, lib. 48, ad Edictum.

Non alienum est, eum, a quo damni infecti stipulari velimus, interrogare in iure an aedes ejus vel locus sit, ex quo damnium timeatur: et pro qua parte: ut, si neget solum praedium esse, nec caveat damni infecti, aut cedere aut resistendum putaverit, quasi dolo versatus, tradere compellatur.

11. ULPIANUS, lib. 22, ad Edictum.

De aetate quoque interdum interrogatus respondere debet. — § 1. Si quis, cum heres non esset, interrogatus responderit, ex parte heredem esse: sic convenietur, atque si ex ea parte heres esset: fides enim ei

4. L. pen. in fin. supr. de iustit. et iure. — 5. L. 1. § 11. in fin. de successor. edict. — 6. d. l. 1. § 12. in fin. — 7. L. 11. § 3. in fin. h. t. — 8. L. 1. in pr. in fin. de successor. edict. § 2. vers. adhuc. Inst. de honor. possess. — 9. L. 1. § 15. supr. si quadrupes pauper. — 10. L. 27. § 1. supr. de noxal. act. — 11. Adde L. 6. § 2. vers. et si alia in fin. de confessis — 12. L. 20. in pr. in fin. h. t. — 13. Adde L. 5. in fin. de auctor. tutor. — 14. L. 5. § 1. supr. ad leg. Aquil.

contra se habebitur. — § 2. Qui ex quadrante heres, vel omnino cum heres non esset, responderit se heredem ex asse, in assem instituta actione convenietur. — § 3. Si cum esset quis ex semisse heres, dixerit se ex quadrante: mendacii hanc poenam feret, quod in solidum convenietur: non enim debuit mentiri, dum se minoris portionis heredem adseverat. Interdum tamen iusta ratione potest opinari esse heredem ex minore parte. Quid enim, si nescit sibi partem adrevisse, vel ex incerta parte fuit institutus, cur ei responsum noceat? — § 4. Qui tacuit [quoque] apud praetorem, in ea causa est, ut instituta actione in solidum conveniatur, quasi negavit se heredem esse: nam qui omnino non respondit, contumax est: contumaciae autem poenam hanc ferre debet, ut in solidum conveniatur, quemadmodum si negasset: quia praetorem contemnere videtur. — § 5. Quod autem ait praetor: *Omnino non respondisse*: posteriores sic exceperunt, ut omnino non respondisse videatur qui ad interrogatum non respondit, id est, *περὶ ἕως*. — § 6. Si interrogatus quis, an ex asse heres esset, responderit ex parte: si ex dimidia esset, nihil ei nocere responsum: quae sententia humana est. — § 7. Nihil interest, neget quis, an taceat interrogatus, an obscure respondeat, ut incertum dimittat interrogatorem. — § 8. Ex causa succurri ei, qui interrogatus respondit, non dubitamus: nam et si quis interrogatus, an patri heres esset, responderit; mox probato testamento, inventus sit exheredatus, aequissimum est succurri ei: et ita Celsus scribit. Hic quidem et alia ratione, quod ea, quae postea emergunt, auxilio indigent. Quid enim, si occultae tabulae, et remotae, postea prolatae sunt? cur noceat ei, qui id responderit, quod in praesentiarum videbatur? Idem dico et si, qui heredem se responderit, mox falsum, vel inofficiosum, vel irritum testamentum fuerit pronunciatum: non enim improbe respondit, sed scriptura ductus. — § 9. Qui interrogatus responderit, sic tenetur, quasi ex contractu obligatus, pro quo pulsabitur, dum ab adversario interrogatur. Sed et si praetore fuerit interrogatus, nihil facit praetoris auctoritas: sed ipsius responsum, sive mendacium. — § 10. Qui iusto errore ductus negaverit, se heredem, venia dignus est. — § 11. Sed et si quis sine dolo malo, culpa tamen responderit, dicendum erit, absolvi eum debere: nisi culpa dolo proxima sit. — § 12. Celsus scribit, licere verisimiliter, si nulla captio ex ejus poenitentia sit actoris. Quod verissimum mihi videtur: maxime si quis postea plenius instructus quid faciat, instrumentis, vel epistolis amicorum juris sui edoctus.

12. PAULUS, lib. 17, ad Edictum.

Si filius, qui abstulit se paterna hereditate, in iure interrogatus responderit se heredem [esse], tenebitur: nam ita respondendo, pro herede gessisse videtur. Sin autem filius, qui se abstulit, interrogatus taceat, succurrendum est ei: quia hunc, qui abstulit, praetor non habet heredis loco. — § 1. Exceptionibus, quae institutis in iudicio contra reos actionibus opponuntur, etiam is uti potest, qui ex sua responsione convenitur, veluti pacti conventi, rei iudicatae et ceteris.

13. Idem, lib. 2, ad Plautium.

Confessionibus falsis respondentes, ita obligantur, si ejus nomine, de quo quis interrogatus sit, cum aliquo sit actio: quia quae cum alio actio esset, si dominus esset, in nosmet confessione nostra conferemus. Et si eum, qui in potestate patris esset, respondiissem, filium meum esse, ita me obligari, si aetas ejus pateretur, ut filius meus esse possit: quia falsae confessiones naturalibus convenire deberent: propter quae fiat, ut patrisfamilias nomine respondendo, non obliger. — § 1. Eum, qui patremfamilias, suum esse responderit servum, non teneri noxali actione: ac ne si bona fide liber homo mihi serviat, necum noxali iudicio agi potest: et si actum fuerit, manebit integra actio cum ipso, qui admisit.

14. JAVOLENUS, lib. 9, ex Cassio.

Si is, cujus nomine noxae iudicium acceptum est, manente iudicio liber iudicatus est, reus absolvi debet: nec quidquam interrogatio in iure facta proderit: quia ejus persona, cujus nomine quis cum alio actionem habet, obligationem transferre non potest in eum, qui in iure suum esse confitetur, velut alienum servum, suum esse confitendo: liberi autem hominis nomine, quia cum alio actio non est, ne per interrogationem quidem aut confessionem transferri poterit. Quo casu eveniet, ut non recte hominis liberi nomine actum sit cum eo, qui confessus est. — § 1. In totum autem confessiones ita rate sunt, si id, quod in confessionem venit, et jus et naturam recipere potest.

— 15. L. 20. § fin. in fin. h. t. — 16. L. 1. in pr. supr. eod. — 17. L. 12. in pr. in fin. eod. — 18. § 10. in fin. h. t. — 19. L. 4. in fin. h. t. — 20. § 8. in fin. h. t. — 21. Adde L. 11. in fin. de incendio. — 22. L. 14. in fin. in fin. h. t. — 23. L. 21. in fin. de fort. — 24. L. 15. in fin. h. t.

15. POMPONIUS, lib. 18, ad Sabinum.

Si ante aditam hereditatem, servum hereditarium meum esse respondeam, teneor: quia domini loco habetur hereditas. — § 1. Mortuo servo, quem in iure interrogatus suum esse confessus sit, non tenetur is, qui respondit: quemadmodum, si proprius ejus fuisset, post mortem ejus non teneretur.

16. ULPIANUS, lib. 37, ad Edictum.

Si servus ab hostibus captus sit, de quo quis in iure interrogatus responderit, in sua potestate esse, quamvis iura postliminiorum possint efficere dubitare nos, attamen non puto locum esse noxali actioni: quia non est in nostra potestate. — § 1. Quamquam autem placet, etiam eum teneri, qui alienum servum suum fassus esset, attamen rectissime placuit, eum demum teneri, qui suum potuit habere: ceterum, si dominium quaerere non potuit, non teneri.

17. Idem, lib. 38, ad Edictum.

Si servus non sit unius, sed plurium, et omnes mentiti sunt, eum in sua potestate non esse: vel quidam ex illis: aut dolo fecerunt, quo minus sit in potestate, unusquisque illorum tenebitur in solidum: quemadmodum tenerentur, si haberent in potestate. Is vero, qui nihil dolo fecerit, quo minus in potestate haberet, vel non negavit, non tenebitur.

18. JULIANUS, lib. 4, ad Urseium Feroceum.

Qui ex parte dimidia heres erit, cum absentem coheredem suum defendere vellet, ut satisfactionis onus evitare possit, respondit se solum heredem esse, et condemnatus est: quarebator, cum ipse solvendo non esset, an rescisso superiore iudicio, in eum, qui revera heres erat, actio dari deberet? Proculus respondit, rescisso iudicio posse agi. Idque est verum.

19. PAPINIANUS, lib. 8 Questionum.

Si filius, cum pro patre suo ageret, taceat interrogatus, omnia perinde observanda erunt, ac si non esset interrogatus.

20. PAULUS, lib. 2 Questionum.

Qui servum alienum responderit suum esse, si noxali iudicio conventus sit, dominum liberat: aliter atque si quis confessus sit, se occidisse servum, quem alius occidit: vel si quis responderit se heredem: nam his casibus non liberatur, qui fecit, vel qui heres est. Nec haec inter se contraria sunt: nam superiore casu ex persona servi duo tenentur: sicut in servo communi dicimus, ubi altero convento alter quoque liberatur: at is, qui confitetur se occidisse vel vulnerasse, suo nomine tenetur, nec debet impunitum esse delictum ejus, qui fecit, propter eum, qui respondit: nisi quasi defensor ejus, qui admisit vel heredis litem subit hoc genere, tunc enim in factum exceptione data, summoventus est actor: quia ille negotiorum gestorum vel mandati actione recepturus est quod praestitit. Idem est in eo, qui mandatu heredis heredem se esse respondit, vel cum eum alias defendere vellet. — § 1. In iure interrogatus, an fundum possideat: quero, an respondere cogendus sit, et quota ex parte fundum possideat? Respondi: Javolenus scribit possessorem fundi cogi debere respondere, quota ex parte fundum possideat: ut, si minore ex parte possidere se dicat, in aliam partem, quae non defenderetur in possessionem actor mittatur. — § 2. Idem et si damni infecti caveamus: nam et hic respondere debet, quota ex parte ejus sit praedium, ut ad eam partem stipulationem accommodemus. Poena autem non reprobmittitur haec est, ut in possessionem eamus: et ideo [eo] pertinet scire, an possideat.

21. ULPIANUS, lib. 22, ad Edictum.

Ubiunque iudicem aequitas moverit, aequae oportere fieri interrogationem dubium non est.

22. SCAEVOLA, lib. 4 Digestorum.

Procuratore Caesaris ob debitum fiscale interrogante, unus ex filiis, qui nec bonorum possessionem acceperat, nec heres erat, respondit, se heredem esse: an quasi interrogatoria creditoribus ceteris teneatur? Respondit, ab his, qui in iure non interrogassent, ex responso suo conveniri non posse.

25. L. 31. in fin. de hered. instit. — 26. L. 39. in fin. supr. de noxal. act. — 27. L. 5. L. 26. § 1. L. 39. in pr. supr. d. t. — 28. L. 9. § 3. supr. h. t. — 29. L. 8. supr. eod. — 30. L. 25. in fin. de noxal. act. — 31. L. 56. in pr. supr. de rei vind. — 32. L. 7. § 17. in fin. in fin. de noxal. act. — 33. L. 10. in fin. h. t. — 34. L. 9. C. de iudic. — 35. L. 11. — 36. Adde L. 11. § 3. supr. de iudic. — 37. L. 22. supr. de iudic. — 38. L. 5. C. de iudic. — 39. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 40. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 41. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 42. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 43. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 44. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 45. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 46. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 47. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 48. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 49. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 50. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 51. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 52. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 53. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 54. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 55. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 56. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 57. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 58. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 59. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 60. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 61. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 62. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 63. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 64. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 65. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 66. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 67. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 68. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 69. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 70. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 71. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 72. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 73. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 74. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 75. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 76. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 77. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 78. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 79. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 80. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 81. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 82. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 83. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 84. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 85. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 86. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 87. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 88. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 89. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 90. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 91. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 92. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 93. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 94. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 95. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 96. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 97. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 98. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 99. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 100. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 101. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 102. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 103. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 104. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 105. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 106. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 107. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 108. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 109. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 110. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 111. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 112. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 113. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 114. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 115. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 116. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 117. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 118. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 119. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 120. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 121. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 122. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 123. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 124. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 125. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 126. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 127. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 128. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 129. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 130. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 131. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 132. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 133. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 134. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 135. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 136. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 137. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 138. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 139. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 140. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 141. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 142. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 143. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 144. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 145. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 146. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 147. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 148. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 149. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 150. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 151. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 152. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 153. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 154. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 155. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 156. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 157. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 158. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 159. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 160. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 161. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 162. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 163. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 164. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 165. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 166. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 167. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 168. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 169. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 170. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 171. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 172. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 173. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 174. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 175. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 176. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 177. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 178. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 179. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 180. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 181. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 182. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 183. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 184. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 185. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 186. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 187. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 188. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 189. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 190. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 191. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 192. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 193. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 194. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 195. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 196. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 197. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 198. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 199. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 200. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 201. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 202. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 203. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 204. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 205. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 206. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 207. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 208. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 209. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 210. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 211. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 212. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 213. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 214. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 215. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 216. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 217. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 218. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 219. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 220. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 221. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 222. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 223. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 224. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 225. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 226. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 227. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 228. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 229. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 230. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 231. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 232. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 233. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 234. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 235. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 236. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 237. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 238. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 239. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 240. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 241. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 242. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 243. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 244. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 245. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 246. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 247. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 248. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 249. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 250. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 251. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 252. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 253. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 254. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 255. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 256. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 257. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 258. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 259. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 260. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 261. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 262. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 263. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 264. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 265. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 266. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 267. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 268. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 269. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 270. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 271. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 272. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 273. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 274. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 275. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 276. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 277. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 278. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 279. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 280. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 281. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 282. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 283. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 284. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 285. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 286. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 287. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 288. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 289. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 290. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 291. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 292. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 293. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 294. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 295. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 296. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 297. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 298. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 299. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 300. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 301. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 302. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 303. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 304. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 305. L. 11. § 3. supr. de iudic. — 306. L. 11. § 3. supr. de iudic

diret, recepti vel humanitate vel misericordia ductus, vel adprobata atque justa ratione, non tenebitur. — § 1. Si quis dolo malo persuaserit quid servo, quem liberum putabat, mihi videtur, teneri eum oportere: majus enim delinquit, qui liberum putans corrumpit: et ideo, si servus fuerit, tenebitur. — § 2. Haec actio etiam adversus fatentem in duplum est, quamvis Aquilia inficiantem duntaxat coarceat⁴⁴. — § 3. Si servus servave fecisse dicitur, iudicium cum noxae deditioe redditur. — § 4. Haec actio refertur ad tempus servi corrupti, vel recepti, non ad praesens: et ideo [et] si decesserit, vel alienatus⁴⁵ sit, vel manumissus, nihilominus locum habebit actio: nec extinguatur manumissione semel nata actio⁴⁶.

6. PAULUS, lib. 19, ad Edictum.

Præterite enim utilitatis aestimatio in hoc iudicium versatur:

7. ULPIANUS, lib. 23, ad Edictum.

Nam et mali servi forsitan consequuntur libertatem: et posterior causa interdum tribuit manumissionis justam rationem.

8. PAULUS, lib. 19, ad Edictum.

Sed et heres ejus, cujus servus corruptus est, habet hanc actionem⁴⁷: non solum si manserit in hereditate servus, sed et si exierit, forte legatus.

9. ULPIANUS, lib. 23, ad Edictum.

Si quis servum communem meum et suum corruperit, apud Julianum lib. 9 Digestorum quaeritur, an hac actione teneri possit? Et ait, teneri eum socio: præterea, poterit et communi dividendo, et pro socio, si socii [sint], teneri, ut Julianus ait. Sed cur deteriores facit Julianus conditionem socii, si cum socio agat, quam si cum extraneo agit? nam qui cum extraneo agit, sive recepti, sive corruperit, agere potest: qui cum socio, sine alternatione, id est, si corrupti? nisi forte non putavit Julianus, hoc cadere in socium⁴⁸: nemo enim suum recipit: sed sicelandi animo recepti, potest defendi, teneri eum. — § 1. Si in servo ego habeam usumfructum, tu proprietatem, si quidem a me sit deterior factus, poteris mecum experiri: si tu id feceris, ego agere utili actione possum: ad omnes enim corruptelas haec actio pertinet: et interesse fructuarii videtur, bonae frugis servum esse, in quo usumfructum habet. Et si forte alius eum receperit, vel corruperit, utilis actio fructuario competit. — § 2. Datur autem actio, quanti⁴⁹ ea res erit, ejus dupli⁵⁰. — § 3. Sed quaestio est, aestimatio utrum ejus duntaxat fieri debeat, quod servus in corpore vel in animo damni senserit, hoc est, quanto vilior servus factus sit, an vero et cæterorum? Et Neratius ait, tanti condemnandum corruptorem, quanti⁵¹ servus ob id, quod subreptus sit, minoris sit.

10. PAULUS, lib. 19, ad Edictum.

In hoc iudicium etiam rerum aestimatio⁵² venit, quas secum servus abstulit: quia omne damnum duplatur: neque intererit, ad eum perlatæ fuerint res, an ad alium: sive etiam consumptæ sunt: etenim justus est, eum teneri, qui princeps⁵³ fuerit delicti, quam eum quaeri, ad quem res perlatæ sunt.

11. ULPIANUS, lib. 23, ad Edictum.

Neratius ait, postea furta facta in aestimationem non venire: quam sententiam veram puto: nam et verba edicti, quanti ea res erit, omne detrimentum recipiunt. — § 1. Servo persuasi, ut chirographa debitorum corrumpat, videlicet tenebor. Sed si consuetudine peccandi postea et rationes⁵⁴, cæteraque similia instrumenta subtraxerit vel interleverit, deleverit, dicendum erit, corruptorem horum nomine non teneri. — § 2. Quamvis autem, rerum subtractarum nomine, servi corrupti competat actio, tamen et⁵⁵ furti agere possumus: ope enim consilio sollicitatoris videntur res abesse⁵⁶: nec sufficere, alterutra actione egisse: quia altera alteram non minuit. Idem et in eo, qui servum recepit, et celavit, et deteriores fecit, Julianus scribit: sunt enim diversa⁵⁷ maleficia furis, et ejus, qui deteriores servum facit. Hoc amplius, et conditionis nomine tenebitur. Quamvis enim conditione hominem, penam autem furti actione consecutus sit, tamen et quod interest, debebit consequi actione servi corrupti:

12. PAULUS, lib. 19, ad Edictum.

Quia manet reus obligatus, etiam rebus redditis.

13. ULPIANUS, lib. 23, ad Edictum.

Haec actio perpetua est, non temporaria: et heredi⁵⁸, cæterisque suc-

cessoribus competit: in heredem non dabitur, quia penalis est. — § 1. Sed et si quis servum hereditarium corruperit, hac actione tenebitur: sed et petitione hereditatis, quasi prædo, tenebitur:

14. PAULUS, lib. 19, ad Edictum.

Ut tantum veniat in hereditatis petitionem, quantum in hanc actionem — § 1. De filio filiae familias corruptis huic edicto locus non est: quia servi corrupti constituta actio est, qui in patrimonio nostro esset: et pauperiorem se factum esse dominus probare potest, dignitate et fama domus integra manente: sed utilis competit, officio iudicis aestimanda: quoniam interest nostra, animum liberorum nostrorum non corrumpi. — § 2. Si servus communis, meus et tuus, proprium meum servum corruperit⁵⁹, Sabinus, non posse agi cum socio: perinde atque si proprius meus servus corruperisset conservum. Item, si servus communis extraneum corruperit, videndum est, utrum cum duobus agi debeat, an et cum singulis, exemplo cæterarum noxarum? Et magis est, ut unusquisque in solidum teneatur, altero autem solvante, alterum liberari⁶⁰. — § 3. Si is, in quo usumfructum habeo, servum meum corruperit, erit mihi actio cum domino proprietatis. — § 4. Pignoris dati nomine debitor habet hanc actionem. — § 5. In hac actione non extra rem duplum est: id enim, quod damni datum est, duplatur⁶¹. — § 6. His consequenter et illud probatur, [ut], si servo meo persuaseris, ut Titio furtum faciat, non solum in id teneris, quo deterior servus effectus est, sed et in id, quod Titio prestaturus sim. — § 7. Item non solum, si mihi damnum dederit consilio tuo, sed etiam si extraneo, eo quoque nomine mihi teneris, quod ego lege Aquilia obnoxius sim: aut si ex conducto⁶² teneor alicui, quod ei servum locavi, et propter te deterior factus sit, teneberis et hoc nomine. Et si qua talia sint. — § 8. Aestimatio autem habetur in hac actione, quanti⁶³ servus vilior factus sit: quod officio iudicis expeditur. — § 9. Interdum tamen et inutilis sit, ut non expedit talem servum habere. Utrum ergo et pretium cogitur dare sollicitator, et servum dominus lucrificari? an vero cogi debet dominus restituere servum, et pretium servi accipere? Et verius est, electionem domino dari: sive servum detinere cupit, et damnum, quanti deterior servus factus est, in duplum accipere: vel, servo restituto, si copiam hujus rei habeat, pretium consequi: quod si non habeat, pretium quidem simili modo accipere debet: cedere autem sollicitatori, periculo ejus, de dominio servi, actionibus. Quod tamen de restitutione hominis dicitur, tunc locum habet, cum de homine vivo agitur. Quid autem si de manumisso eo agatur? non facile apud iudicem audietur, dicendo, ideo se manumisisse, quoniam habere noluerat domi: ut et pretium habeat, et libertum.

15. GAIUS, lib. 6, ad Edictum provinciale.

Corrumpitur animus servi, et si persuadeatur ei, ut dominum contemneret.

16. ALFENUS [VARUS], lib. 2 Digestorum.

Dominus servum dispensatorem manumisit: postea rationes ab eo accepit: et, cum eis non constaret, comperit apud quandam mulierculam pecuniam eum consumpsisse: querebatur, possetne agere servi corrupti cum ea muliere, cum is servus jam liber esset? Respondi, posse⁶⁴: sed etiam⁶⁵ furti de pecuniis, quas servus ad eam detulisset.

17. MARCIANUS, lib. 4 Regularum.

Servi corrupti nomine, et constante matrimonio, marito in mulierem datur actio: sed, favore nuptiarum, in simplum.

TIT. IV.

DE FUGITIVIS¹.

1. ULPIANUS, lib. 1, ad Edictum.

Is, qui fugitivum celavit, fur est². — § 1. Senatus censuit, ne fugitivi³ admittantur in saltus: neque protegantur a villicis, vel procuratoribus possessorum: [et] multam statuit: his autem, qui intra viginti dies fugitivos vel dominis reddidissent, vel apud magistratus exhibuissent, veniam in ante actum dedit. Sed et deinceps eodem senatusconsulto impunitas datur ei, qui intra præstituta tempora, quam repperit fugitivos in agro suo, domino vel magistratibus tradiderit. — § 2. Hoc autem senatusconsultum aditum⁴ etiam dedit militi vel pagano,

¹ 28. L. 3, supr. h. t. — 29. L. 27, § 1, supr. ad leg. Aquil. — 30. L. 20, in pr. de interrogat. — 31. L. 9, § 2, pen. supr. h. t. — 32. Adde L. 45, in fin. infr. locati. — 33. L. 9, in fin. supr. h. t. — 34. L. 5, in fin. supr. cod. — 35. L. 11, § 2, ult. supr. cod. — 36. L. 1, in pr. supr. h. t. — 20. d. L. 1, in pr. l. 3, § 2, l. 14, § 3, infr. cod. — 21. d. L. 14, § 8. — 22. § 23, in fin. Inst. de action. — 23. Fac l. 1, § 11, supr. de quadrupl. L. 52, § 1, supr. ad leg. Aquil. — 24. L. 1, § 2, ult. supr. h. t. — 25. L. 16, in fin. infr. cod. — 26. L. 36, § 2, infr. de furt. — 27. Fac l. 2, § 2, pen. infr. de privat. delict. L. 4, C. de furt.

ad investigandum fugitivum in prædia senatorum vel paganorum. Cui ei etiam lex Favia prospexerat, et senatusconsultum Modesto consule factum, ut fugitivos inquirere volentibus literæ⁵ ad magistratus denuer: multa etiam centum solidorum in magistratus statuta, si, literis acceptis, inquirentes non adjuvent. Sed et in eum, qui quaeri apud se prohibuit, eadem poena statuta. Est etiam generalis epistola divorum Marci et Commodi, qua declaratur, et praesides, et magistratus, et milites stationarii dominum adjuvare debere in inquirendis fugitivis: et ut inventos redderent, et ut hi, apud quos delitescant, puniantur, si crimine contingantur. — § 3. Unusquisque eorum, qui fugitivum apprehendit, in publicum deducere debet. — § 4. Et merito momentur magistratus, eos diligenter custodire, ne evadant. — § 5. Fugitivum accipe, et si quis erro sit. Fugitivi autem appellatione, ex fugitiva natum non contineri, Labeo lib. 1 ad edictum scribit. — § 6. In publicum deduci intelliguntur, qui magistratibus municipalibus traditi sunt, vel publicis ministeriis. — § 7. Diligens custodia etiam vincire permittit. — § 8. Tandiū autem custodiuntur, quamdiū ad præfectum vigillum⁶, vel ad praesidem deducantur: eorumque nomina, et notæ, et cujus se quis esse dicat, ad magistratus deferantur: ut facilius agnosci et percipi fugitivi possint. Note autem verbo etiam cicatrices continentur. Idem juris est, si hæc in scriptis publice vel in ædes proponas.

2. CALLISTRATUS, lib. 6 Cognitionum.

Fugitivi simplices dominis reddendi sunt: sed si pro libero se gesserint, gravius⁷ coerceri solent.

3. ULPIANUS, lib. 7, de officio Proconsulis.

Divus Pius rescripsit, eum, qui fugitivum vult requirere in prædiis alienis, posse adire praesidem, literas⁸ ei daturum, et, si ita res exegerit, apparitorem quoque, ut ei permittatur ingredi, et inquirere: et penam eundem praesidem in eum constituere, qui inquiri non permisit. Sed et divus Marcus oratione, quam in senatu recitavit, facultatem dedit ingrediendi tam Caesaris, quam senatorum⁹, et paganorum prædia volentibus fugitivos inquirere: scrutarique cubilia atque vestigia occultantium.

4. PAULUS, lib. 1 Sententiarum.

Limenarchæ, et stationarii fugitivos deprehensos recte in custodia retinent. Magistratus municipales ad officium praesidis provinciae vel proconsulis comprehensos fugitivos recte transmittunt.

5. TRYPHONINUS, lib. 1 Disputationum.

Si in arenam fugitivus servus se dederit, ne isto quidem periculo discriminis vitæ tantum sibi irrogato potestatem domini evitare poterit: nam divus Pius rescripsit, omnimodo eos dominis suis reddere, sive ante pugnam ad bestias, sive post [pugnam], quoniam interdum, aut pecunia interversa, aut commissio aliquo majore maleficio, ad fugiendam inquisitionem, vel justitiam animadversionis, in arenam se dare mallent. Reddi ergo eos oportet.

TIT. V.

DE ALEATORIBUS¹.

1. ULPIANUS, lib. 23, ad Edictum.

Prætor ait: Si quis eum, apud quem alea lusum esse dicitur, verberaverit, damnumve ei dederit: sive quid eo tempore dolo ejus subtractum est, iudicium non dabo: in eum, qui aleæ ludendæ causa vim intulerit, uti quæque res erit, animadvertam. — § 1. Si rapinas fecerint inter se collutores, vi bonorum raptorum non denegabitur actio: susceptorem enim duntaxat prohibuit vindicari, non et collutores, quamvis et hi indigni videantur. — § 2. Item notandum, quod susceptorem verberatum quidem, et damnum passum, ubicunque et quodcumque, non vindicat: verum furtum factum domi, et eo tempore, quo alea ludebatur, licet lusor non fuerit, qui quid eorum fecerit, impune sit. Domum autem pro habitatione et domicilio² nos accipere debere, certum est. — § 3. Quod autem prætor negat, se furti actionem daturum, videmus, utrum ad poenalem actionem solam pertineat: an et si ad exhibendum velit agere, vel vindicare, vel condicere? Et est relatum apud Pomponium, solummodo poenalem actionem denegatam, quod non puto verum: prætor enim simpliciter ait, si quid subtractum erit, iudicium non dabo. — § 4. In eum, inquit, qui aleæ ludendæ causa vim intu-

¹ d. L. 5, in pr. — 6. L. ult. in fin. supr. de offic. præfect. vigil. — 7. L. 5, in fin. infr. de manumis. — 8. L. 1, § 2, supr. h. t. — 9. d. § 2. — 10. L. 1, in pr. supr. h. t. — 11. L. 5, in fin. supr. cod. — 12. L. 1, § 2, ult. supr. cod. — 13. L. 1, in pr. supr. h. t. — 14. L. 6, C. 1. — 2. L. 6, infr. ad leg. Fab. de plagiar. — 3. L. 12, C. de agr. colis. — 4. L. 5, in fin. infr. h. t.

lerit, uti quæque res erit, animadvertam. Hæc clausula pertinet ad animadversionem ejus, qui compulsi ludere, ut aut multa mulctetur, aut in lautamias, vel in vincula publica ducatur.

2. PAULUS, lib. 19, ad Edictum.

Solent enim quidam et cogere ad lusum, vel ab initio, vel victi, dum retinent. — § 1. Senatusconsultum vetuit in pecuniam ludere: præterquam si quis certet hasta, vel pilo jaciendo, vel currendo, saliendo, luctando, pugnando. quod virtutis causa fiat.

3. MARCIANUS, lib. 5 Regularum.

[In] quibus rebus ex lege Titia, [et Publicia] et Cornelia etiam sponsonem facere licet: sed ex aliis, ubi pro virtute certamen non fit, non licet.

4. PAULUS, lib. 19, ad Edictum.

Quod in convivio vescendi causa ponitur, in eam rem familie ludere permittitur. — § 1. Si servus, vel filiusfamilias victus fuerit, patri, vel domino competit repetitio. Item si servus acceperit pecuniam, dabitur in dominum de peculio actio, non noxalis: quia ex negotio gesto agitur. Sed non amplius cogendus est prestare, quam id, quod ex ea re in peculio sit. — § 2. Adversus parentes et patronos repetitio ejus, quod in alea lusum est, utilis ex hoc edicto danda est.

TIT. VI.

SI MENSOR FALSUM MODUM DIXERIT.

1. ULPIANUS, lib. 24, ad Edictum.

Adversus mensorem agrorum prætor in factum actionem proposuit, a quo falli nos non oportet: nam interest nostra, ne fallamur in modi renunciatione: si forte vel de finibus contentio sit, vel emptor scire velit vel venditor, cujusmodi ager veneat. Ideo autem hanc actionem proposuit, quia non crediderunt veteres, inter talem personam locationem [et conductionem] esse; sed magis operam beneficii loco præberi, et id, quod datur, ei ad remunerandum dari, et inde honorarium appellari; si autem ex locato [conducto] fuerit actum, dicendum erit, nec tenere intentionem. — § 1. Haec actio dolum malum duntaxat exigit: visum est enim, satis abundeque coerceri mensorem, si dolum malum solus conveniatur ejus hominis, qui civiliter obligatus non est: proinde, si imperite versatus est, sibi¹ imputare debet, qui cum adhibuit; sed et si negligenter, æque mensor securus erit. Lata culpa plane dolo comparabitur. Sed et si mercedem accepit, non omnem culpam eum prestare, propter verba edicti: utique enim scit prætor, et mercede eos intervenire. — § 2. Is autem tenetur hac actione, qui renunciavit: sed renunciasset et eum accipere debemus, qui per alium renunciavit,

2. PAULUS, lib. 23, ad Edictum.

Vel per literas. — § 1. Sed si ego tibi, cum esses mensor, mandaverim, ut mensuram agri ageres, et tu id Titio delegaveris, et ille dolo [malo] quid in ea re fecerit, tu teneberis: quia dolo malo versatus es, qui tali homini credidisti.

3. ULPIANUS, lib. 24, ad Edictum.

Si duobus mandavero, et ambo dolose fecerint, adversus singulos in solidum agi poterit: sed altero convento, si satisfecerit, in alterum actionem denegari oportebit. — § 1. Competit autem hæc actio ei, cujus interfuit falsum modum renunciatum non esse, hoc est, vel emptori, vel venditori, cui renunciatio offuit. — § 2. Pomponius tamen scribit, si emptor plus dederit venditori propter renunciationem, quia condicere potest quod plus dedit, agi cum mensore non posse: nihil enim emptoris interesse, cum possit condicere; nisi solvendo venditor non fuit, tunc enim mensor tenebitur³. — § 3. Sed si venditor majorem modum tradiderit fraudatus a mensore, consequenter dicit Pomponius, non esse actionem adversus mensorem: quia est ex vendito actio adversus emptorem: nisi et hic emptor solvendo non sit. — § 4. Idem Pomponius scribit, si propter iudicium adhibitus mensor fraudaverit me in renunciatione, teneri eum, si ob hoc de iudicio minus tuli. Plane si a iudice adhibitus, contra me renunciaverit dolo malo, dubitat, an teneri mihi debeat. Quod magis admittit⁴. — § 5. Hanc actionem heredi, similiisque personis dandam, Pomponius scribit: Sed in heredem, similesque

Trr. VI. — 1. § 3, in fin. Inst. quib. mod. re contrah. oblig. § ult. in fin. Inst. de societ. — 2. L. 29, in pr. infr. mandati; L. 8, § 3, infr. de præscriptio. L. 156, infr. de verb. sign. — 3. Adde L. 5, § 1, infr. h. t. — 4. Adde L. 13, § 3, supr. de dolo malo.